

Anna Szelaǳ-Sikora*, Zofia Gródek-Szostak, Jakub Sikora*, Marcin Niemiec***

**Uniwersytet Rolniczy im. H. Kollątaja w Krakowie, **Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie*

SYSTEMOWE WSPARCIE INNOWACYJNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW SEKTORA ROLNO-SPOŻYWCZEGO W DOŚWIADCZENIACH MAŁOPOLSKICH PRZEDSIĘBIORSTW

SYSTEM OF SUPPORTING INNOVATIVES OF AGRICULTURAL AND AGRICULTURAL SECTORS UNDER THE EXPERIENCE OF MAŁOPOLSKA ENTERPRISES

Słowa kluczowe: innowacje, przedsiębiorczość, doradztwo, agrobiznes

Key words: innovation, entrepreneurship, consulting, agribusiness

JEL codes: D8, D81, D83, Q5, Q59

Abstrakt. Celem opracowania jest analiza skali i zakresu zainteresowania badanej grupy przedsiębiorstw usługami doradczymi oferowanymi w ramach wybranego projektu systemowego. Szczegółowy cel pracy zakładał określenie poziomu przydatności analizowanych działań przez beneficjentów, do których były one skierowane. Źródłem danych empirycznych w obszarze systemowych instrumentów wsparcia przedsiębiorczości był projekt systemowy „Zapewnienie usług z zakresu rozwoju firmy dla przedsiębiorców oraz osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą w formule *one-stop-shops*” w ramach poddziałania 2.2.1. Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”, współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego. Badaniami własnymi objęto 70 przedsiębiorstw sektora rolno-spożywczego będących beneficjentami projektu finansowanego ze środków publicznych.

Wstęp

Z przeglądu literatury przedmiotu wynika, że przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego są nierozzerwalnie związane z funkcjonowaniem całego sektora agrobiznesu, który jako podsystem polskiej gospodarki narodowej kształtuje stan, stopień unowocześnienia i wyposażenia jednostek gospodarczych w przemyśle spożywczym, począwszy od gospodarstw rolnych produkujących na jego potrzeby, poprzez jednostki skupu, magazynowania, handlu hurtowego i dystrybucji produktów pochodzenia rolniczego, przedsiębiorstwa przetwórstwa rolnego, a skończywszy na handlu detalicznym [Firlej 2010]. Przedsiębiorstwa przemysłu rolno-spożywczego, aby generować zyski w dłuższym okresie, opracowują własną strategię konkurencyjności, identyfikując m.in. instrumenty wspierające osiągnięcie pożądanej pozycji rynkowej. Najczęściej stosowanymi instrumentami konkurencyjności są m.in. cena, jakość produktu, opakowanie, innowacyjność i kompleksowość oferty oraz marka produktu. Pożądaną wartością dla przedsiębiorstw z sektora rolno-spożywczego jest również wypracowanie odpowiedniego zestawu instrumentów, które powiązane są zarówno ze sferą procesów obsługi klienta, jak i procesów wewnętrznych organizacji. Sektor rolno-spożywczy poszukuje instrumentów wspierających rozwój innowacyjny, podejmując działania mające na celu podniesienie konkurencyjności i atrakcyjności gospodarczej.

Innowacyjność w sektorze rolno-spożywczym

Wewnętrzna zdolność innowacyjna przedsiębiorstw i zdolność do absorpcji innowacji nie muszą być wyłącznie alternatywnymi sposobami osiągnięcia pożądanego poziomu innowacyjnego przedsiębiorstw. Literatura przedmiotu dotycząca innowacyjności wskazuje na występowanie pozytywnego sprzężenia między obiema stronami zdolności innowacyjnej przedsiębiorstw

[Francik 2003]. Powyższa sytuacja stymuluje przedsiębiorstwa do zapoczątkowania procesu innowacyjnego (*openness innovation process*), tj. podejmowania i rozwoju różnego rodzaju form współpracy z zewnętrznymi partnerami, mających na celu uzyskanie dostępu do źródeł nowej wiedzy i umiejętności oraz komplementarnych zasobów [Kozarkiewicz 2010]. Dostęp do zewnętrznej wiedzy i innych zasobów i usług oraz ich absorpcja staje się ważnym czynnikiem skutecznej innowacyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza o mniejszej skali działania [Mellahi, Wilkinson 2008].

Istotną rolę w dostępie do zewnętrznych usług na rzecz innowacji odgrywa wsparcie publiczne małych i średnich przedsiębiorstw (MSP), może bowiem rzutować na ich zdolność do nawiązywania współpracy, a także na zdolność do absorpcji i wprowadzania innowacji, a w rezultacie na uzyskany poziom innowacyjności. Zagadnienie instytucjonalnego wsparcia działań innowacyjnych w agrobiznesie wymaga wskazania na barierę instytucjonalną, którą jest brak właściwego ładu między podstawowymi jednostkami agrobiznesu, co ogranicza procesy budowy innowacyjności. Funkcjonowanie podmiotów sfery instytucji otoczenia biznesu (IOB) ma szczególne znaczenie w kontekście dyfuzji innowacji i wdrażania nowoczesnych metod gospodarowania na obszarach wiejskich [Chyłek 2011]. Struktura ośrodków świadczących usługi doradcze jest niezwykle zróżnicowana m.in. ze względu na ich historię, doświadczenie, kulturę organizacyjną, formę prawną, strukturę właścicielską oraz koszty. Katalog IOB obejmuje m.in. ośrodki doradztwa rolniczego (ODR), centra transferu technologii (CTT), agencje rządowe (PARP, ARiMR), a także lokalne stowarzyszenia, fundacje, izby gospodarcze, agencje rozwoju regionalnego oraz sieci tych podmiotów. Dla części instytucji świadczenie wyspecjalizowanych usług doradczych jest działalnością podstawową, dla innych zaś jedynie poboczną. Powyższe czynniki sprawiają, że zasoby oraz potencjał tych podmiotów nie gwarantują jednolitego podejścia do zakresu oraz jakości świadczenia usług [Gródek-Szostak i in. 2016, Jaki, Gródek-Szostak 2017].

Dodatkowym czynnikiem różnicującym ośrodki doradcze są dotychczasowe próby zinstytucjonalizowania oraz organizacji systemu wspierającego innowacje. Część z nich podejmowana była w ramach programów krajowych, podczas gdy inna była finansowana z programów strukturalnych Unii Europejskiej (UE). Poszczególne programy oraz projekty oferowały odmienną logikę wsparcia, a cele interwencji dotyczyły raz budowy regionalnej sieci, kolejnym razem budowy marki i promocji wykonania określonego wystandaryzowanego pakietu usług [Szelaǳ-Sikora i in. 2016].

Celem opracowania jest analiza skali i zakresu zainteresowania badanej grupy przedsiębiorstw usługami doradczymi oferowanymi w ramach wybranego projektu systemowego. Szczegółowy cel pracy zakładał określenie poziomu przydatności analizowanych działań przez beneficjentów, do których były one skierowane. Postawiono następujące pytania badawcze:

- jaki zakres tematyczny doradztwa specjalistycznego cieszy się największym zainteresowaniem wśród przedsiębiorstw,
- jaki jest poziom wewnętrznego zróżnicowania usług doradczych konsumowanych przez badane przedsiębiorstwa,
- jaka jest przydatność uzyskanego wsparcia doradczego współfinansowanego ze środków publicznych.

Material i metodyka badań

W dążeniu do zwiększania konkurencyjności sektora rolno-spożywczego, z jednej strony, niezbędny jest dostęp do fachowej wiedzy, z drugiej zaś, chęć samych przedsiębiorców do korzystania z usług doradczych. W literaturze można spotkać wiele opracowań [Szelaǳ-Sikora, Cupiał 2008, Sikora 2014, Gródek-Szostak 2016] wskazujących na konfrontację popytu na wsparcie doradcze z ograniczonym budżetem przedsiębiorców przeznaczanym na usługi konsultingowe. Naprzeciw zdiagnozowanej luce doradczej wychodzą instrumenty systemowego wsparcia roz-

woju przedsiębiorczości oferowane przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP). Przykładem jest objęty badaniami projekt systemowy „Zapewnienie usług z zakresu rozwoju firmy dla przedsiębiorców oraz osób zamierzających rozpocząć działalność gospodarczą w formule one-stop-shops” w ramach poddziałania 2.2.1. Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki”¹, współfinansowanego ze środków UE w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS). W ramach projektu oferta usług doradczych dostępna była dla przedsiębiorstw w całym kraju, za pośrednictwem IOB działających w ramach sieci Krajowego Systemu Usług (KSU).

Wykorzystano metodę triangulacji technik badawczych: badania kwestionariuszowego wspomaganego komputerowo (CAPI), indywidualnego wywiadu pogłębionego (IDI) oraz obserwacji uczestniczącej. Badania własne przeprowadzono na grupie 70 małopolskich przedsiębiorstw z sektora rolno-spożywczego (będących beneficjentami ZUPR) w latach 2012-2013. W okresie dostępności kwestionariusza odpowiedzi udzieliło 90 respondentów. W okresie 2014-2015 przebadano 70 podmiotów, których przedstawiciele wyrazili zgodę na wzięcie udziału w drugiej części badania polegającej na udziale w indywidualnych wywiadach pogłębionych połączonych z obserwacją uczestniczącą. W strukturze grupy badanej wyodrębniono:

- 36 podmiotów prowadziło działalność klasyfikowaną w Polskiej Klasyfikacji Działalności, w sekcji C, dział 10. Produkcja artykułów spożywczych;
- 25 podmiotów w sekcji I, dział 56. Działalność usługowa związana z wyżywieniem,
- 9 podmiotów w sekcji G, dział 47. Handel detaliczny, z wyłączeniem handlu detalicznego pojazdami samochodowymi.

W analizowanej grupie dominowały (85%) jednoosobowe działalności gospodarcze zatrudniające średniorocznie mniej niż 50 pracowników. Pozostałe 15% stanowiły spółki osobowe i kapitałowe zatrudniające średniorocznie powyżej 50 pracowników.

Zastosowano następujące metody badawcze: badanie kwestionariuszowe wspomaganie komputerowo (CAPI), indywidualne wywiady pogłębione (IDI) oraz obserwację uczestniczącą.

Wyniki badań

W ramach projektu ZURP, przedsiębiorcy mogli skorzystać z usług doradczych w zakresie m.in. następujących zagadnień: formalno-prawnych aspektów związanych z rozpoczęciem i prowadzeniem firmy, marketingu przedsiębiorstwa, organizacji firmy, rachunkowości oraz finansowania przedsiębiorstwa. Usługi świadczone były zgodnie z obowiązującym standardem przez wykwalifikowanych konsultantów sieci KSU.

Analiza przeprowadzonych wyników badań pozwoliła zidentyfikować zakresy tematyczne doradztwa cieszące się największym zainteresowaniem wśród przedsiębiorców (rys. 1). Najczęściej (71,43%) wskazywanym obszarem było doradztwo w zakresie finansowania działalności, wdrożenia systemów zarządzania jakością (65,71%) oraz kontaktów z klientami (64,29%). Najniższy poziom zainteresowania doradztwem odnotowały kategorie: kontakty z kontrahentami oraz strategia innowacyjności (35,71%), a także zarządzanie magazynami (40%).

Struktura usług doradczych była odmienna w zależności od rodzaju wykonywanej działalności (rys. 2). Każde z przedsiębiorstw z sekcji C PKD skorzystało z doradztwa w zakresie doskonalenia procesu produkcji, w sekcji I największym zainteresowaniem cieszyło się wsparcie doradcze w zakresie kontaktów z klientami, a w dziale G marketing i zarządzanie zasobami ludzkimi.

Przedsiębiorcy pozytywnie ocenili przydatność uzyskanego wsparcia doradczego, zwłaszcza w obszarach wskazanych jako najistotniejsze (tab 1.). Podkreślić należy, że usługa świadczona w ramach projektu finansowanego ze środków publicznych była dla przedsiębiorcy częściowo odpłatna, wymagała zaangażowania 10% środków własnych.

Przedsiębiorcy bardzo wysoko ocenili przydatność uzyskanego wsparcia doradczego. Do obszarów wskazanych jako kluczowe kategorie interwencji doradczej zaliczono: finansowanie działalności, kontakty z klientami, marketing oraz procesy związane z produkcją/świadczeniem usług.

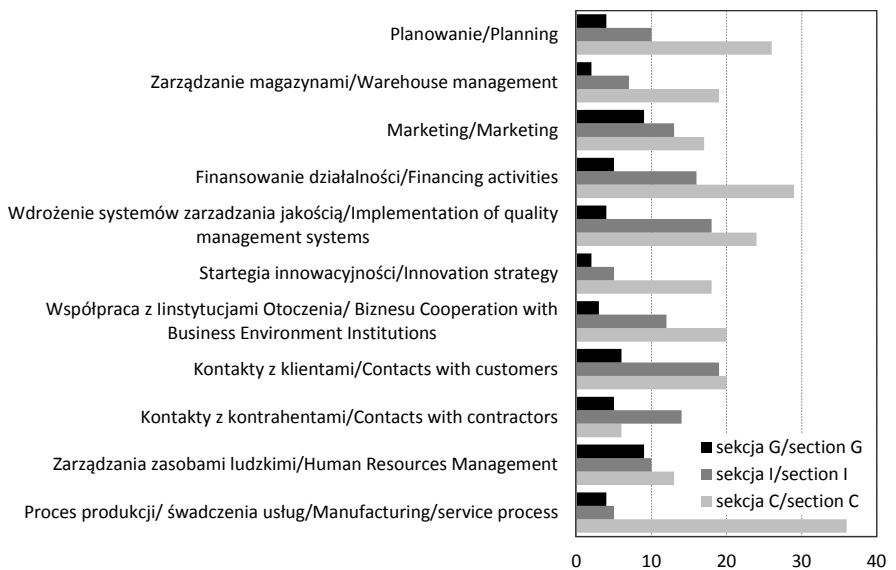
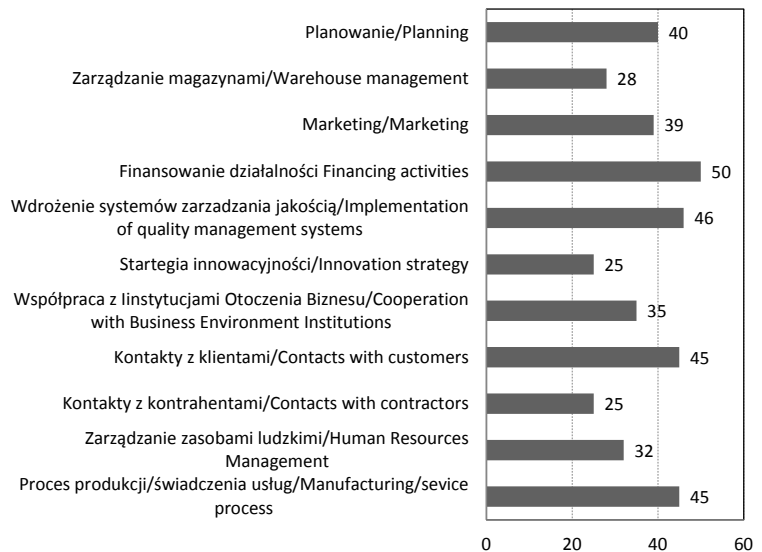
¹ Na cele opracowania jego nazwę sprowadzono do skrótu ZURP.

Tabela 3. Przydatność uzyskanego wsparcia w ocenie badanych przedsiębiorstw
 Table 3. The usefulness of the resulting support in the opinion of the surveyed enterprises

Sekcja/Section	Poziom przydatności wsparcia/ Level of usefulness of support	Zarządzania zasobami ludzkimi/ Human Resources Management	Kontakty z kontrahentami/ Contacts with contractors	Kontakty z klientami/ Contacts with customers	Współpraca z instytucjami otoczenia biznesu/ Cooperation with business environment institutions	Strategia innowacyjności/ Innovation strategy	Wdrożenie systemów/ zarządzania jakością/ Implementation of quality management systems	Finansowanie działalności/ Financing activities	Marketing/Marketing	Zarządzanie magazynami/ Warehouse management	Planowanie/ Planning
C	bardzo ważne/very important	4	3	12	8	9	8	14	9	10	10
	ważne/important	7	3	8	7	5	9	13	8	9	12
	nieistotne/irrelevant	1	0	0	3	3	3	0	0	0	4
	nieważne/unimportant	2	0	0	5	5	74	0	0	0	4
I	bardzo ważne/very important	2	6	10	2	2	4	8	4	2	3
	ważne/important	3	7	9	3	3	5	7	8	3	4
	nieistotne/irrelevant	1	1	0	4	0	6	1	1	2	3
	nieważne/unimportant	0	0	0	3	0	9	0	0	0	0
G	bardzo ważne/very important	4	3	3	1	1	1	3	5	1	2
	ważne/important	3	2	3	2	1	2	2	4	1	1
	nieistotne/irrelevant	2	0	0	0	0	1	0	0	0	1
	nieważne/unimportant	2	0	0	0	0	1	0	0	0	1

Źródło: badania własne
 Source: own study

Rysunek 1. Obszary działalności, których dotyczyły rekomendacje sformułowane podczas doradztwa (pytanie wielokrotnego wyboru, nie sumuje się do 100%)
Figure 1. Business areas affected by the recommendations formulated during counseling (multiple-choice question, do not add up to 100%)
 Źródło: badania własne
Source: own study

Rysunek 2. Struktura usług doradczych według sekcji badanych przedsiębiorstwach

Figure 2. Structure of advisory services by section of surveyed enterprises

Źródło: badania własne

Source: own study

Podsumowanie

Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa muszą współpracować z innymi przedsiębiorstwami i instytucjami. Działanie za pośrednictwem sieci ułatwia przezwyciężenie tych ograniczeń, pomaga mniejszym przedsiębiorstwom angażować się we wspólne rozwiązywanie problemów [Poznańska 2004]. Wspieranie przedsiębiorczości i procesów innowacyjnych obejmuje dostarczanie specyficznych usług oraz kształtowanie środowiska ekonomiczno-społecznego przychylnego przedsię-

biorcy i sprzyjającego podejmowaniu samodzielnej działalności gospodarczej. Współpraca między przedsiębiorstwami a instytucjami otoczenia biznesu ma istotny wpływ na konkurencyjność tych przedsiębiorstw. Analizowane przedsiębiorstwa zidentyfikowały realny wpływ uzyskanego wsparcia na rozwój działalności. Jak wskazują wyniki badań, mimo szerokiego informowania potencjalnych beneficjentów o możliwych źródłach dofinansowania, nadal istnieje duże zapotrzebowanie na informację dopasowaną do potrzeb przedsiębiorców. Ma to szczególne znaczenie dla mikro i małych przedsiębiorstw, w których dominuje skupienie w jednych rękach odpowiedzialności za różne aspekty funkcjonowania przedsiębiorstwa. Zrealizowane usługi pozwoliły też na zwrócenie uwagi na usprawnienie samego procesu zarządzania organizacją (realizacja poszczególnych funkcji procesu zarządzania) i na aspekty innowacyjne związane m.in. z realizacją strategii innowacyjności.

Literatura

- Chylek Eugeniusz. 2011. „Nauka i doradztwo rolnicze na rzecz innowacji w sektorze rolno-spożywczym”. *Więś i Rolnictwo* 3: 84-105.
- Francik Anna. 2003. *Sterowanie procesami innowacyjnymi w organizacji*. Kraków: Wydawnictwo AE w Krakowie.
- Firlej Krzysztof. 2010. „Ocena konkurencyjności i szans rozwoju przedsiębiorstw przemysłu rolno-spożywczego w warunkach unijnych”. *Roczniki Ekonomiczne Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy* 3: 163-167
- Gródek-Szostak Zofia. 2016. „Ocena skuteczności usług proinnowacyjnych świadczonych przez ośrodki innowacji w województwie małopolskim”. *Przegląd Organizacji* 11 (922): 10-15.
- Gródek-Szostak Zofia, Danuta Kajrunajtyś, Anna Szelaż-Sikora. 2016. Usługa doradcza jako sposób kształtowania efektywności organizacyjnej firm MŚP. [W] *Technologie-bezpieczeństwo-środowisko: innowacje w zarządzaniu*, 154-162. Częstochowa: Sekcja Wydawnictw Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej.
- Jaki Andrzej, Zofia Gródek-Szostak. 2017. „Wybrane problemy efektywności finansowania sieci wsparcia innowacji ze środków publicznych”. *Studia i Prace WNEiZ US. Zarządzanie* 48 (3): 21-32.
- Kozarkiewicz Alina. 2010. „Współczesne trendy w innowacyjności – w kierunku otwartych innowacji”. *Przegląd Organizacji* 5: 20-23.
- Mellahi Kamel, Adrian Wilkinson. 2008. “A study of the association between downsizing and innovation determinants”. *International Journal of Innovation Management* 12 (4), <https://doi.org/10.1142/S1363919608002163>.
- Poznańska Krystyna. 2004. „Sieci innowacyjne a małe i średnie przedsiębiorstwa”. W: *Przedsiębiorczość i innowacyjność MSP. Wyzwania współczesności*. Wrocław: Wydawnictwo AE we Wrocławiu.
- Sikora Jakub. 2014. *Modelling production space in the producer groups and comparative individual farms*. Kraków: Polish Society of Agricultural Engineering.
- Szelaż-Sikora Anna, Zofia Gródek-Szostak, Michał Cupiał, Jakub Sikora. 2016. „Rola usług doradczo-informacyjnych w rozwoju agrobiznesu”. *Roczniki Naukowe SERiA XVII* (6): 200-215.
- Szelaż-Sikora Anna, Michał Cupiał. 2008. „Liczba źródeł informacji rolniczej a poziom wyposażenia gospodarstw rolnych w techniczne środki produkcji”. *Inżynieria Rolnicza* 6 (104): 187-194.

Summary

The aim of the study was to analyze the scale and scope of interest of the research group of advisory services offered within the selected system project. The detailed purpose of the work was to determine the level of usefulness of the analyzed activities by the beneficiaries to which they were directed. Source of empirical data in the area of enterprise support systems was the system project „Providing business development services for entrepreneurs and those intending to start a one-stop-shop business” under sub-measure 2.2.1. Operational Program „Human Capital”, co-financed by the European Union under the European Social Fund. Own research covered 70 agri-food companies benefiting from a publicly funded project.

Adres do korespondencji

dr hab. inż. Anna Szelaż-Sikora
(orcid.org/0000-0002-6017-4374)
Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie
Wydział Inżynierii Produkcji i Energetyki
Aleja Mickiewicza 21, 31-120 Kraków
e-mail: anna.szelaż-sikora@ur.krakow.pl

dr Zofia Gródek-Szostak (orcid.org/0000-0001-6283-6952)
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Rakowicka 27, 31-510 Kraków
e-mail: grodekz@uek.krakow.pl